

АГУУЛГА

НЭГ. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

1.1. ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ	3
1.2. ТӨСЛИЙН БАЙРШИЛ	3
1.3. 2023 ОНД ЯВАГДАХ УУЛЫН АЖИЛ, УУЛЫН АЖЛЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ТОВЧ	5

ХОЁР. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН СУУРЬ НӨХЦӨЛ 8

ГУРАВ. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ 9

3.1. ТӨСЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНААС АГААРЫН ЧАНАРТ ҮЗҮҮЛЖ БОЛЗОШГҮЙ ГОЛ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ	9
3.2. ТӨСЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНААС УСАН ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЖ БОЛЗОШГҮЙ ГОЛ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ	9
3.3. ТӨСЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНААС ГАЗРЫН ГАДАРГА, ХӨРСӨН БҮРХЭВЧИД ҮЗҮҮЛЖ БОЛЗОШГҮЙ ГОЛ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ	10
3.4. ТӨСЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНААС УРГАМЛАН НӨМРӨГ, АМЬТНЫ АЙМАГТ ҮЗҮҮЛЖ БОЛЗОШГҮЙ ГОЛ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ	11

ДӨРӨВ. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ 12

ТАВ. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ 13

5.1. АГААРЫН ЧАНАРТ ҮЗҮҮЛЭХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭ	13
5.2. УСАН ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЖ БУЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭ	15
5.3. ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ, ГАЗРЫН ХЭВЛИЙД ҮЗҮҮЛЭХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭ	19
5.4. УРГАМЛАН НӨМРӨГ, АМЬТНЫ АЙМАГТ ҮЗҮҮЛЭХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ, ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭ	19
5.5. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	21
5.6. БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	22
5.7. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	22
5.8. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	22
5.9. ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	24
5.10. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	25
5.11. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР	27
5.12. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	29
5.13. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙГ НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	30
5.14. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ НЭГДСЭН ТӨСӨВ	31

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

- Хүснэгт 1. Тусгай зөвшөөрлийн талбайн солбицол
- Хүснэгт 2. Уулын ажлын төлөвлөгөө
- Хүснэгт 3. Ил уурхайн ажлын горим
- Хүснэгт 4. 2023 онд ажиллах тоног төхөөрөмж
- Хүснэгт 5. Элс угаан баяжуулах үйлдвэрийн хүчин чадал төлөвлөлт
- Хүснэгт 6. Ашиглалтын хугацааны ус хэрэглээ
- Хүснэгт 7. Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулахад хийгдэх ажлууд
- Хүснэгт 8. Усан орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээний төлөвлөгөө
- Хүснэгт 9. Газар болон хөрсөнд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулахад хийгдэх ажлууд
- Хүснэгт 10. Ургамал болон амьтанд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, хамгаалах ажлууд
- Хүснэгт 11. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө
- Хүснэгт 12. Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө
- Хүснэгт 13. Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө
- Хүснэгт 14. Уурхайгаас сард ялгарах ахуйн бохирын тооцоо
- Хүснэгт 15. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө
- Хүснэгт 16. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр
- Хүснэгт 17. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө
- Хүснэгт 18. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг тайлагнах хуваарь /2023 он/
- Хүснэгт 19. 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нэгдсэн төсөв

НЭГ. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

1995 онд 362А тоот тусгай зөвшөөрлийг Ашигт малтмал, Газрын тосны хэрэг эрхлэх газрын даргын тушаалаар ”Эрэл” ХХК-д олгосон. 2007 оны 7 дугаар сарын 02-ны өдрийн худалдах, худалдан авах 24 тоот гэрээг үндэслэн АМХЭГ-н Кадастрын бүртгэлийн төвийн даргын 2007 оны 11 дүгээр сарын 20-ны өдрийн 2419 тоо шийдвэрээр тус тусгай зөвшөөрлийг “Эрэл” ХХК-иас “АУМ” ХХК-д шилжүүлэн олгосон.

2010 оны 11 дүгээр сарын 16-ны өдрийн АМГ-ын ГУУКХ-н даргын 1209 тоот шийдвэрээр тусгай зөвшөөрлийн талбайгаас “Буд Ундрам” ХХК-д хэсэгчлэн олгож 828.88 га талбай нь 730.51 га талбай болж өөрчлөгдсөн.

2016 оны 02 дугаар сарын 23-ны өдрийн ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрлийн эрх шилжүүлэх тухай гэрээг үндэслэн АМГ-н Кадастрын хэлтсийн даргын 2016 оны 04 дүгээр сарын 13-ны өдрийн 283 тоот шийдвэрээр уг тусгай зөвшөөрлийг “АУМ” ХХК-аас “АУМ АЛТ” ХХК-д шилжүүлэн олгосон.

362А тоот тусгай зөвшөөрөл нь “Гол мөрний урсац бүрэлдэх эх, ойн сан бүхий газрын хамгаалалтын бүсэд ашигт малтмал эрэх, хайхыг хориглох тухай” хуулийн үйлчлэлд орсон ба Засгийн газрын 2015 оны 07 дугаар сарын 07-ны өдрийн 289 дүгээр тогтоолоор уг хамгаалалтын бүс нь бүрэн чөлөөлөгдсөн. “АУМ АЛТ” ХХК нь 2016 оноос үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн.

БОННҮнэлгээний нэмэлт тодотголыг “Дөрвөн талст экологи” ХХК боловсруулж БОАЖЯ-аар 2020 оны 7 сарын 23-ны өдөр баталгаажуулсан.

1.1. ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ. “Эрэл” ХХК 1995 оноос “АУМ” ХХК 2007 оноос тус талбайд үйл ажиллагаа явуулж, гар аргаар алт олборлогчдод талбайг түрээсэлж байсан, урт нэртэй хуулийн үйлчлэлийн хүрээнд хууль бусаар алт олборлогчид талбайд нэвтэрсэн зэргээс нийт эвдрэлд өртсөн талбайн хэмжээ ойролцоогоор 365 га-д хүрсэн.

Манай компани 2016 оноос үйл ажиллагаа явуулж эхлээд Өлтийн талбайн доод хэсгээс олборлолт үйл ажиллагааны улмаас орхигдсон хоосон орон зай, уурхайн ухашыг дүүргэх ажлыг 64.4 га, 2017 онд 80.4 га, 2018 онд 50 га, 2019 онд 50 га, 2020 онд 30 га 2021 онд 40га 2022 онд 37 га талбайд техникийн нөхөн сэргээлт хийж орон нутагт хүлээлгэн өгсөн.

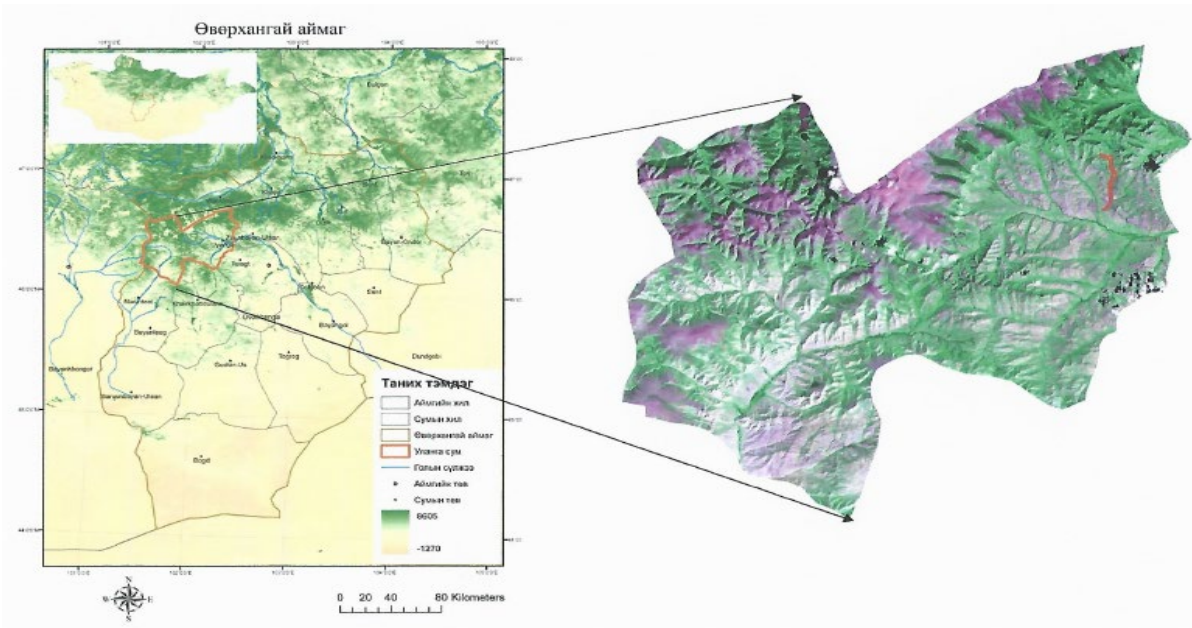
1.2 ТӨСЛИЙН БАЙРШИЛ. Өлтийн амны алтны шороон орд нь Өвөрхангай аймгийн Уянга сумын нутагт байрлах ба Улаанбаатар хотоос баруун зүгт 500 км, Арвайхээр хотоос баруун хойш 78 км, Уянга сумын төвөөс зүүн хойшоо 10 км-г байрлана.

Хүснэгт 2.

Тусгай зөвшөөрлийн талбайн солбицол

Тусгай зөвшөөрлийн дугаар	№	Солбицол	
		Уртраг	Өргөрөг
362А	1	102 17 59.81	46 34 23.61
	2	102 17 59.87	46 34 19.77
	3	102 17 59.41	46 34 17.06
	4	102 16 39.26	46 33 27.06
	5	102 17 29.67	46 33 28.25
	6	102 17 30.79	46 33 5.61

Зураг 1. Төслийн байршил

1.3. 2023 ОНД ЯВАГДАХ УУЛЫН АЖИЛ, УУЛЫН АЖЛЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ТОВЧ

Ордын уул техникийн нөхцөл, элсний давхаргын тогтоц, хөрсний зузаан зэргийг харгалзан үзэж авто тээвэр бүхий дотоод овоолготой ашиглалтын системээр ашиглахаар төлөвлөсөн.

Уулын ажлын төлөвлөлт. Өлтийн дээд хэсгийн баруун талын бага гүний хэсгийн 22-В-1 блокыг үргэлжлүүлжэн элс олборлолтын ажлыг эхлэх бөгөөд цааш 21-В-1 блокын хайгуулын шугамуудын дагуу чиглэлд ахилт хийнэ.

Хүснэгт 2.

Уулын ажлын төлөвлөгөө

Олборлолтын сарууд	Хэмжих нэгж	Нийт
Уулын цул	мян.м ³	456.89
Хөрс хуулалт	мян.м ³	350.95
Элс олборлолт	мян.м ³	105.94
Хөрс хуулалтын коэффициент	м ³ /м ³	2.39
Алт	кг	138.03кг
Дундаж агуулга	гр/м ³	1.4

2023 онд нийт 86.3 мян.м³ элс баяжуулахаар төлөвлөсөө.

Ажиллах горим. Алтны шороон ордын уулын ажлыг 5 сарын 15-ээс эхэлж, 10 сарын 25-хүртэл ажиллана. Уулын ажил хоногт хоёр ээлжээр ажиллах бөгөөд нэг ээлжийн үргэлжлэх хугацаа 12 цаг байна.

Хүснэгт 3.

Ил уурхайн ажлын горим

Д/д	Үзүүлэлтүүд	Хэмжих нэгж	2021 он
1	Жилийн хуанлийн өдөр	хоног	365
2	Баяр ёслолын үеийн амралтын өдөр	хоног	3
3	Цаг агаарын хүндрэл	хоног	-
4	Засвар үйлчилгээ	хоног	2
5	Жилд ажиллах ажлын өдөр	хоног	140
6	Олборлох элсний хэмжээ	мян.м ³	25.65
7	Угаах элсний хэмжээ	мян.м ³	24.65
8	Нэг хоногт ажиллах ээлжийн тоо	-	2
9	Нэг ээлжийн үргэлжлэх хугацаа	цаг	12

Уулын ажил. Шимт хөрс хуулалтын ажлыг 05 сарын 15-ны өдрөөс эхлэн бульдозероор түрж экскаваторын тусламжтай тусад нь овоолно.

Шимт хөрс хуулах ажил явагдсаны дараагаар хөрс хуулалтын ажил эхлэх ба хөрс хуулалтыг

**ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН УЯНГА СУМЫН НУТАГТ БАЙРЛАХ ӨЛГИЙН ДЭЭД ХЭСГИЙН
АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

22-В-1 блокоос эхлэн хуулна. Хөрсний ажлын догол нь 1.0-3.0м, ажлын бус догол нь 10 м байна. Доголын хажуугийн өнцөг 5 5-65 градус, уурхайн хажуугийн ерөнхий өнцөг 46 градус байна.

Хүснэгт 4.

2023 онд ажиллах тоног төхөөрөмж

Ажлын зориулалт	Марк	Хүчин чадал	Тоо, ш
Хөрс ачих	Hyundai 520LC	3.2 м ³	1
Элс ачих	Robex 3000LC	1.3 м ³	1
Элс тээвэрлэх ажил	North benz	11 м ³	1
Хөрс тээвэрлэх	North benz	11 м ³	2
Хөрс хуулах	CAT D9		1
Овоолго	CAT D8		1
Бункер тэжээх	Liugong	3 м ³	1
Нийт			8

Элс баяжуулалтын 2023 оны төлөвлөгөө. Алтны шороон ордын хоногт угаах элсний хэмжээ 499.13 м³ ба овоолго дээр CAT D9 маркийн бульдозер 1 ш, D8 маркийн бульдозер 1 ш, баяжуулалтаас гарах эфелийн овоолго болон бусад ажилд 3.0м³ ийн шанаганы багтаамжтай утгуурт ачигч 1 ш, Элс болох хөрс ачих ажилд Hyundai 520LC экскаватор 1ш, Robex 3000LC экскаватор 1 ш, элс болон хөрс тээвэрлэх ажилд 11м³-ийн багтаамжтай автосамосвал 3 ш тус тус ашиглана.

Элс угаан баяжуулалтыг 5 сараас эхлээд 10 сар хүртэл явагдах бөгөөд энэ хугацаанд 2023 оны олборлолтоор 86.3 мян.м³ элсийг угааж баяжуулахаар төлөвлөж байна. Алтны шороон ордын элсийг угаан баяжуулах ажилд нэг шугам сууриллуулахаар төлөвлөж байна. Шугамын хүчин чадал 40м³/цаг хүчин чадлаар ажиллана. Элс угааж баяжуулах шугамуудын ажиллах хугацааны горимыг дараах хүснэгтэд үзүүлэв.

Хүснэгт 5.

Элс угаан баяжуулах үйлдвэрийн хүчин чадал төлөвлөлт

№	Үзүүлэлт	2023 он
1	Төслийн нийт хуанлийн өдөр	140
2	Төслийн нийт хуанлийн сар	5
3	Сарын хуанлийн хоног	31
4	Сард ажиллах хоног	30
5	Өдрийн хуанлийн цаг	24
6	Цаг ашиглалт, %	90
7	Өдөрт ажиллах бодит цаг	20
8	Сард ажиллах бодит цаг	1870
9	Цагийн хүчин чадал, м ³ /цаг	38.8
10	Төслийн хүчин чадал, м ³ /жил	72556

Хаягдлын далан. Баяжуулах үйлдвэрээс гарсан эфелийн хаягдлыг гадаргын налуу ашиглан өөрийн урсгалаар нь эфелийн хаягдлын даланд цуглуулах бөгөөд өөрийн урсгалаар явах боломжгүй үед нь бульдозер ашиглан түрэлт хийж хаягдлыг эфелийн даланд хураана. Эфелийн далангаас шүүрсэн усыг эргэлтийн усан санд цуглуулж, технологийн эргэлтийн усаар ашиглана.

Цахилгаан хангамж. Өлтийн дээд хэсгийн алтны шороон ордын ил уурхайн хэмжээнд цахилгааны үндсэн гурван хэрэглэгч байна. Үүнд: Уурхайн хотхон, засвар механикийн цех, элс угаан баяжуулах үйлдвэр байна.

Уурхайн цахилгаан хангамжийг Уянга сумын төвийн 110/35/10кВт-ын цахилгаан дамжуулах өндөр хүчдэлийн шугамнаас 10 км –ийн зайд буюу цахилгааны хэрэглэгчид хүртэл татсан шугамнаас хангана.

Технологийн усан хангамж. Байгаль орчноо хамгаалах болон цэвэр усны нөөцийг хэмнэх үүднээс үйлдвэрийн технологийн усан хангамжинд хэрэглэгдэх өмнө олборлолт явуулсан талбайд хуримтлагдсан тогтсон нуурын уснаасаа хангахаар төлөвлөсөн болно.

Өлтийн амны алтны шороон ордын хувьд алт олборлож буй үйлдвэрүүдийн туршлага болон өөрийн практик туршлага дээрээ үндэслэж угаалгын ажлыг хийх мөн технологийн тооцооллын дагуу тооцож үзэхэд хэрэглээний усныхаа 70-80%-ийг буцаан ашиглах буюу эргэлтийн усаар хангах ба нэмэлтээр 20-30 % -ийг цэвэр усны эх үүсвэрээс авч хэрэглэхээр төлөвлөсөн болно.

Өлтийн алтны шороон ордын элс нь хялбар угаагдах шинж чанартай болох нь технологийн туршилтын үр дүнд тогтоогдсон ба технологийн тооцооллын дагуу 1 м³ элс угаахад 4 м³ ус хэрэглэхээр байна.

Дэд бүтэц, зам харилцаа. Уянга сумын төв нь хүн амын нягтшил дунд зэрэг, гол төлөв мал аж ахуй, бага зэрэг газар тариалан, жижиг, дунд үйлдвэрлэл эрхлэх ба төвийн эрчим хүчний системд холбогдсон, шуудан холбоо, 12 жилийн сургууль, ШТС болон эмнэлэг ахуйн үйлчилгээний газруудтай. Уурхайн талбайгаас лагер хүртэл 0.5 км зайтай. Тус бүс нутагт зун цагт шавар, намаг ихтэй байдаг.

Өвөрхангай аймгийн төв Арвайхээр хот нь Улаанбаатар хотоос 500 км бөгөөд хатуу хучилттай замаар холбогдсон. Арвайхээр хотоос Уянга сум хүртэл 78 км шороон замаар холбогдсон. Өлтийн дээд хэсгийн орд нь Уянга сумтай 10 км шороон замаар холбогдсон. Дэд бүтэц, зам харилцаа сайн хөгжлийн бүс нутаг юм.

ХОЁР. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН СУУРЬ НӨХЦӨЛ

Уур амьсгал: Хангайн нурууны зүүн өмнөд хэсгийн хүйтэн чийглэгдүү уур амьсгалын хэв шинжид хамрагдана. Уур амьсгалын хувьд эх газрын эрс тэс, зундаа халуун -30°C орчим өвөлдөө хүйтэн $-20-30^{\circ}\text{C}$ хүрдэг. Жилд дунджаар 250-400 мм тунадас унадаг.

Хөрс. Уулын нугын, уулын нугархаг хээрийн, тагийн, карбонатлаг хар хүрэн, цайвар хүрэн хөрстэй.

Ургамал. Өндөр уулын бут сөөг, хаг хөвд, өлөн, алирс бүхий ойн, уулсын бэл хажуудал хөндийгөөр алаг өвс, жижиг үетэн, ерхөг голлосон ойт хээрийн ургамалтай. Хангайн нурууны уулс шинэсэн ойгоор бүрхэгдсэн. Зүүн хойд хэсэгтээ хушин ойтой.

Амьтан. Буга, бор гөрөөс, шилүүс, чоно, дорго, үнэг, хярс, тарвага, туулай, чандага зэрэг ан амьтадтай. Ойн болон уулын хээрийн ба нүүдлийн шувуу элбэг.

Уул зүй: Хангайн нурууны өмнөд хэсэг, түүний салбар Хар хуштын нуруу, Улаан нуруу, Хятрууны даваа, Улаан даваа орчмын нутгийг хамрана. Улаан нуруу, Улаан даваа орчмын уулс далайн түвшнээс 2996.0 м өргөгдөж, 40 км-ийн тэртээгээс сүндэрлэн харагдана. Талбайн хэмжээнд дундаж өндөрлөгүүд нь Хятрууны нуруу 2675 м, Цохиотын нуруу 2764 м-ийн хэмжээнд хэлбэлзсэн усны хагалбарууд байдаг.

Ус зүй: Гол горхины усны хагалбар болох уул нуруу, өндөрлөгүүд эгч цавчим хяр, хадан хясаа үүсгэнэ. Эдгээр нь Онгийн голын ай савын эх болох бөгөөд хагас дугуйран хүрээлж тогтсон сүрлэг хангай уулс байна.

Онги гол нь Монгол орны Төв Азийн гадагш урсгалгүй ай савын томоохон голуудын нэг, Хангайн нурууны өврөөс эх аван ойт хээр, хээр, говийн бүсийг дамжин 437 км зам туулан өртөөлсөөр 175 км талбай бүхий Монголын говийн экологийн тэнцвэрийг хадгалахад онцгой нөлөөтэй, нууруудын хөндийн хамгийн зүүн талын том нуур болох Улаан нуурыг бий болгодог.

Онги голын дээд бүс нь голын усны хагалбарын хамгийн өндөр цэгүүд болох далайн төвшнөөс 1800-2000 метрийн өндөрт байрлах Зүүнбаян-Улаан, Тарагт, Арвайхээр сумдын нутаг хамрагдах бөгөөд төв урсгал болон цааш урсана. Харин доод бүс нь голын голидрлын дагуу далайн төвшнөөс дээш 950-1600 метрийн өндөрт орших Өвөрхангай аймгийн Баянгол, Дундговь аймгийн Сайхан-Овоо, Өмнөговь аймгийн Мандал-Овоо сумдын нутагт харьяалагдах бөгөөд Мандал-Овоо, Булган сумдын заагт орших Улаан нуурт цутгадаг.

Усны сүлжээний нягтшил Уянга сумын төвийн орчим $1\text{км}/\text{км}^2$, Арвайхээр хотын дэргэд $0.12\text{км}/\text{км}^2$, Сайхан-Овоо сумын орчим $0.033\text{км}/\text{км}^2$ хүртэл буурах ба нийт уртад усны уналт 1400 м буюу дундаж налуу 0.0033 болно.

ГУРАВ. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

3.1. ТӨСЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНААС АГААРЫН ЧАНАРТ ҮЗҮҮЛЖ БОЛЗОШГҮЙ ГОЛ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

Уурхайн олборлолтын үйл ажиллагаанаас агаарын чанарт сөргөөр нөлөөлөх үндсэн 2 нөлөөлөл байна. Үүнд:

- > Уурхайд ашиглагдаж байгаа машин механизмаас ялгарах бохирдуулагч бодисууд
- > Уулын ажил болон төслөөс шалтгаалан үүссэн ил уурхай, хөрсний овоолго, зам зэрэг ил гадаргуугаас тоос үүсэх

Тээврийн хэрэгсэл, машин механизм, тоног төхөөрөмжөөс агаарт цацаргдах хорих бүхий бүхий утаа тортог нь ихэвчлэн хөдөлгүүр дэх бензин, дизель түлшний дутуу шаталтаар бий болно. Үүнд хамгийн нийтлэг бохирдуулагч бодисууд нь CO, NO₂, SO₂, хөө-угаа тортог орно. Зарцуулсан түлшний 15% нь хөдөлгөөнд зарцуулагддаг бол үлдсэн 85% нь агаарт химийн нэгдэл хэлбэрээр замхарч тархдаг байна. Тээврийн хэрэгслийн хөдөлгүүр дэхь түлшний дутуу шаталтаас агаарт ялгарах хортой хийн зонхилох хувийг азотын нэгдлүүд эзэлдэг. Энэ бохирдуулагч бодисууд нь агаарын чанарыг муутгаж хүний эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлнө.

Ордын ашиглалтын үндсэн процессууд болох хөрс хуулах, элс олборлох, хөрсний гадаад болон дотоод овоолго байгуулах, элс баяжуулах зэрэг үйл ажиллагаанаас болон ил уурхайн ухаш, гадаад хөрсний овоолго зэрэг эвдрэлд орсон талбайн гадаргуугаас орчны агаарт тоос босно. Агаар орчинд тархах тоос, тоосонцор болон бусад төрлийн эгэл хэсэг нь хүндийн хүчний нөлөөгөөр газрын гадаргад бууж хөрс, ургамлан бүрхэвчид сөрөг нөлөөлөл үзүүлдэг.

3.2. ТӨСЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНААС УСАН ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЖ БОЛЗОШГҮЙ ГОЛ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

Өлгийн дээд хэсгийн алтны шороон орд ашиглах төслийн үйл ажиллагаанаас технологийн үйл ажиллагаа болон ажилчдын усан хангамж, зам талбайн усалгаа, ногоон байгууламжийн усалгаанд ус хэрэглэнэ. Тус уурхайн алт ялгаж байгаа технологийн гол хэрэгсэл нь ус бөгөөд уурхайн үйл ажиллагаанаас усан орчинд үзүүлэх гол нөлөөлөл нь технологийн хэрэгцээнд ус ашиглах явдал юм.

Олборлосон элсээ угаах төхөөрөмжинд оруулж усаар угаахад хүндийн жин ихтэй учир алтны жижиг хэсгүүд доош тунаж үлддэг. Эрдэс болон нарийн ширхэгтэй элс шавар агуулсан, булингар ихтэй хаягдал ус тунгаагуур луу ордог. Ашиглаж буй усаа хэд хэдэн үе шаттай тунгаагуурт тунгааж, цэвэрлэх хэдий ч эргэлтийн усан санд ихээхэн хэмжээний хагшаасны хуримтлал үүснэ.

Бохир усаар хөрс, ус бохирдуулахгүй байх шаардлагатай ба тунгаагуурын урт, өргөн, гүн, тунах хугацааг тооцсон гидравлик тооцоо үндэслэлгүйгээр тунгаагуур буюу эргэлтийн усан санг байгуулвал усан сан халих, далан эвдрэх, сэтрэх зэргээр шаварлаг, булингар, хагшаас ихтэй бохир ус алдагдаж болзошгүй.

Уурхайд ашиглаж байгаа машин техникүүдээс шатах тослох материал асгарах, ажилчдын санамсар болгоомжгүй байдал, техник хангамжийн бүрэн бус байдал, шатахууныг цэнэглэх явцад асгарсан тохиолдолд хөрс бохирдож, гадаргын урсацын шүүрэлт нэвчилтээр газрын доорхи усны чанарт сөргөөр нөлөөлөх магадлалтай. Баяжуулалтанд ашиглаж буй эргэлтийн усан сангийн усыг ямар нэгэн тохиолдлоор шатах тослох материал болон бусад бохирдуулагч бодисоор бохирдуулсан тохиолдолд бохир усаар дамжин хөрс, газрын доорхи ус бохирдох эрсдэлтэй.

Уурхайн ажилчдын унд ахуйн хэрэглээнээс бохир ус гарах бөгөөд стандартын дагуу цэвэршүүлж, саармагжуулалгүй хөрсөнд асгасан тохиолдолд хөрс бохирдуулаад зогсохгүй газрын доорхи усыг бохирдуулж болзошгүй юм.

2023 онд нийт 86.3 мян.м³ элс угаахад БОС-ын 2015 оны А-301 дүгээр тушаалаар “Нэгж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, ажил гүйцэтгэх, үйлчилгээ үзүүлэхэд усны хэрэглээний норм”-ын дагуу тооцоход:

$$86.3 \text{ мян.м}^3 * 4,0 \text{ м}^3 = 345, 2 \text{ м}^3 \text{ ус шаардагдана.}$$

Хүснэгт 6.

Ашиглалтын хугацааны ус хэрэглээ

Д/д	Усны зардал	Хэмжих нэгж	2023 он
Үйлдвэрлэлд ашиглах усны хэмжээ/техникийн хүчин чадлаар/			
1	Эргэлтийн усан санд тогтмол байх ус	м ³	16,000.0
	Ууршилт шүүрэлтээр алдагдах ус	м ³	68,480.0
	Биологийн нөхөн сэргээлтэд ашиглах ус	м ³	480.0
	Зам талбайн тоосжилтыг дарах хэрэгцээ	м ³	1,728,0
	Нийт үйлдвэрлэлд ашиглах ус		84,392.0
2	Унд ахуйн усны хэрэглээ	м ³	945.0
	Нийт жилийн усны хэрэгцээ	м ³	85,425.0

Уурхайн жилд ашиглах технологийн нийт усны хэрэглээ 36768 м³, уурхайн ажилчдын унд ахуйн усны хэрэглээ 945м³, гадаад болон дотоод нийт зам 28.8 м² талбайн тоосжилтыг /30 хоног/ дарах ус 1728 м³, 10 га талбайд биологийн нөхөн сэргээлтэд ашиглах усны хэрэглээнд 160.0 м³ ус ашиглаж нийт 36768 м³. Үүнээс унд ахуйн хэрэглээнд зарцуулах 945м³ усыг төлбөрөөс чөлөөлөгдөнө. Нийт усны төлбөрт 28,679,040 төгрөг төлөхөөр тооцлоо.

3.3. ТӨСЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНААС ГАЗРЫН ГАДАРГА, ХӨРСӨН БҮРХЭВЧИД ҮЗҮҮЛЖ БОЛЗОШГҮЙ ГОЛ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

Алтны шороон орд нь хэвтээ тогтоцтой, бага гүнтэй байдаг учир хөрс хуулалт, элс олборлолтонд өртөх талбайн хөрсөн бүрхэвч ухагдаж эвдрэн хөрсний механик бүтэц холилдоно.

Уурхайн тосгон, баяжуулах үйлдвэр, уурхайн дотоод зам гэх мэт барилга байгууламжийн улмаас хөрсний өнгөн хэсэг буюу ялзмагт давхарга устана. Ахуйн хог хаягдал, бохир усаар

хөрс бохирдсоны улмаас газар доорх усыг бохирдуулах эрсдэлтэй. Уурхайн машин техникийн хөдөлгөөнөөр шороон зам үүсч хөрс эвдэрч талхлагдах, хөрсний гадарга хэт нягтрах, ховил гуу үүсгэх зэрэг сөрөг нөлөөллүүд үүсч, үүнээс улбаалан ургамлын төрөл зүйл цөөрөх, устах, бүрхэц багасч тоосжилт ихээр босох нөхцөл бүрдэнэ.

Уурхайн автомашинуудын шатах тослох материалын хэрэглээ болон хадгалалтын явцад нефтийн бүтээгдэхүүн хөрсөнд асгарсан тохиолдолд хөрс, ургамал бохирдож, газрын доорхи усанд нэвчиж, бохир уснаас уусан хүн болон мал, амьтны эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөлж болзошгүй. Учир нь нефтийн бүтээгдэхүүнд төрөл бүрийн хортой хүнд металл болон органик бодис агуулагддаг. Мөн ахуйн хог хаягдал, бохир усаар хөрс бохирдох нөлөөтэй. Хог хаягдалд төрөл бүрийн бохирдуулагч бодисууд агуулагдаж байхаас гадна ахуйн бохир усанд халдварт өвчин үүсгэгч нян, бактери байдаг бөгөөд бохир усаар хөрс бохирдож, улмаар мал амьтан, газрын доорхи ус бохирдуулах эрсдэлтэй.

3.4. ТӨСЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНААС УРГАМЛАН НӨМРӨГ, АМЬТНЫ АЙМАГТ ҮЗҮҮЛЖ БОЛЗОШГҮЙ ГОЛ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛӨЛ

Алт олборлох төслийн хүрээнд олборлолтонд өртөх, хөрсний овоолгод дарагдах, баяжуулах үйлдвэр, тосгон, уурхайн дотоод зам бусад барилга байгууламжийн улмаас үүссэн хөрсний эвдрэлийг дагаж ургамлан нөмрөгийн талхлагдал, доройтол үүснэ. Олборлолт, тээвэрлэлтийн үйл ажиллагаанаас үүсэх тоосжилтонд ойролцоох талбайн ургамлан нөмрөг өртөж ургамлын фотосинтезийн процесс удааширч багтрах, ургамлын гадарга, навч түлэгдэх сөрөг нөлөөтэй.

Уурхайд ашиглаж байгаа машин механизмаас гарч буй дуу чимээнээс болж томоохон хөхтөн амьтад болон жижиг мэрэгч амьтад тээврийн хэрэгсэлд дайруулах, тоо толгой нь цөөрөх магадлалтай. Хөрс ухах, элс олборлох үндсэн үйл ажиллагаа нь хөрсөнд амьдрагч мэрэгч амьтад, мөлхөгчидийн амьдрах орчинг алдагдуулах сөрөг нөлөө үзүүлнэ. Хөрсний эвдрэл, доройтол, орчны тоосжилтын улмаас ургамал идэшт амьтдын тоо толгой буурахад нөлөөлж болзошгүй.

Уурхайн автомашинуудын шатах тослох материалын хэрэглээ болон хадгалалтын явцад нефтийн бүтээгдэхүүн хөрсөнд асгарсан тохиолдолд хөрс, ургамал бохирдож, газрын доорхи усанд нэвчиж, бохир уснаас уусан хүн болон мал, амьтны эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөлж болзошгүй. Учир нь нефтийн бүтээгдэхүүнд төрөл бүрийн хортой хүнд металл болон органик бодис агуулагддаг. Мөн ахуйн хог хаягдал, бохир усаар хөрс бохирдох нөлөөтэй.

Хог хаягдалд төрөл бүрийн бохирдуулагч бодисууд агуулагдаж байхаас гадна ахуйн бохир усанд халдварт өвчин үүсгэгч нян, бактери байдаг бөгөөд бохир усаар хөрс бохирдож, улмаар мал амьтан, газрын доорхи ус бохирдуулах эрсдэлтэй.

ДӨРӨВ. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ

Тухайн жилийн Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө нь төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах, зүй зохистой ашиглах, нөхөн сэргээх, нарийвчилсан үнэлгээний зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хангах, нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээгээр тогтоосон сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах, урьдчилан сэргийлэх, төсөл хэрэгжих орчинд бий болж болзошгүй сөрөг үр дагаврыг хянах, илрүүлэх үндсэн зорилготой.

Энэхүү төлөвлөгөөгөөр алт олборлолтын үйл ажиллагаатай холбогдон бий болж болзошгүй сөрөг нөлөөллөөс тухайн нутаг дэвсгэрийн байгаль орчныг хамгаалах үйл ажиллагааны зорилтууд, нөлөөллийг бууруулахаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний хуваарийг тогтоож өгөв.

Тухайн жилийн байгаль хамгаалах төлөвлөгөө нь орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөртэй нягт уялдаатай бөгөөд төслийн хэрэгжилтийн хугацааны туршид агаар, гадаргын болон газар доорхи ус, хөрсний чанар, ургамал, амьтны аймагт гарч байгаа өөрчлөлтүүдийг тухай бүрт нь шинжилж, байгаль орчин болон хүний эрүүл мэндэд үзүүлж байгаа нөлөөллийг тогтоох, түүний болзошгүй сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлж шаардлагатай арга хэмжээнүүдийг байгаль хамгаалах төлөвлөгөөнд нэмж тусгалаа.

Байгаль хамгаалах төлөвлөгөөний биелэлтийн үр дүнгийн тайланг тухайн оны 12 сарын 10-ний дотор БОНХАЖЯаманд ирүүлэх бөгөөд жилд 1 удаа орон нутгийн засаг захиргааны байгууллага, нутгийн оршин суугчид, сонирхогч талуудад төслийн талаар танилцуулж хэлэлцүүлэг зохион байгуулахаар тусгалаа.

ТАВ. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Төслийн гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөллийг бууруулахын тулд сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Байгалийн нөөцүүд тус бүрээр нь ангилан авч үзлээ.

5.1. АГААРЫН ЧАНАРТ ҮЗҮҮЛЭХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭ

1. Автомашины хөдөлгөөнөөр сул хөрстэй хөрсний өнгөн үе давхарга элэгдэж тоос босох нөхцөл бүрддэг тул уурхайн дотоод замыг засч сайржуулна. Уурхайн дотоод замаас босох тоосыг багасгахдаа 2 л/м² нормоор салхитай, хуурайшилт ихтэй үед услаж чийгшүүлнэ.
2. Төслийн үйл ажиллагаанд ашиглагдах тээврийн хэрэгслийн орчны агаарт ялгаруулах ялгаралтыг багасгах үүднээс тэдгээр тээврийн хэрэгсэлд засвар үйлчилгээг тогтмол хийж, чанар сайтай шатах тослох материал, утааны шүүлтүүр ашиглах, утааны хяналтын хэмжилтийг тогтмол хийнэ.
3. Уурхайн олборлолтын явцад үүсэх дуу чимээ ажилчдад сөргөөр нөлөөлөх учир дуу чимээнээс хамгаалах хэрэгслээр хангах
4. Агаарын чанарт үзүүлэх нөлөөллийг тогтмол хянаж, мэргэжлийн байгууллагаар шинжилгээ хийлгэх
5. Олборлолтын явцад үүссэн тоосжилт нь талбай дахь ажлын нөхцлийг муутгах улмаар ажиллагсдын эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөллөг тул ажилчдыг эрүүл мэндийн үзлэгт тогтмол оруулах, хордлого тайлах хүнс, эмээр хангаж байх шаардлагатай.

**ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН УЯНГА СУМЫН НУТАГТ БАЙРЛАХ ӨЛТИЙН ДЭЭД ХЭСГИЙН
АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

Хүснэгт 7.

Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулахад хийгдэх ажлууд

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, сая.төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, сая.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа,	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	Тээврийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийн хөдөлгүүр дэх түлшний дутуу шаталтаас их хэмжээний хорт хий ялгарч, агаарыг бохирдуулж хүний эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөтэй.	Тээврийн хэрэгсэлд засвар үйлчилгээг тогтмол хийж, чанар сайтай шатах тослох материал, утааны шүүлтүүр ашиглана.	Төсөлд ашиглагдаж байгаа машин механизм	ширхэг	-	-	Үйл ажиллагааны зардал	Төсөл хэрэгжих хугацаанд	MNS 3383:1982 Агаар мандал. Бохирдлын эх үүсвэр, нөхцөл байдал ба тодорхойлолт
2	Тээврийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийн хөдөлгүүр дэх түлшний дутуу шаталтаас их хэмжээний хорт хий ялгарч, агаарыг бохирдуулж хүний эрүүл мэндэд сөрөг нөлөөтэй.	Агаарын бохирдлын төлбөрийн тухай хуулийн дагуу уурхайд ашиглагдаж байгаа тоног төхөөрөмжүүдийнхээ төлбөрийг төлнө.	Төсөлд ашиглагдаж байгаа машин механизм		-	-	Усны зардалд тусгав		Агаарын Бохирдлын Тухай Хууль 4.1, 4.1.4, 7.3
3	Тоос тоосонцор нь хөрс болон ургамлын бүрхэвчид сөрөг нөлөөтэй, мөн салхиар зөөгдөж газар орчмын агаарыг бохирдуулж экосистемд сөрөг үр дагавартай.	Салхи, хуурайшилт ихтэй үед тоосжилтыг багасгахдаа 2л/м ² нормоор өдөрт 2-оос доошгүй удаа усална. Усалгааны машин механизмаар хангана.	технологийн дотоод, гадаад замууд	ширхэг	-	-	Усны зардалд тусгав	Төсөл хэрэгжих хугацаанд	Агаарын Бохирдлын Тухай Хууль 4.1, 4.1.4, 7.3
4	Хөрс хуулах, элс олборлох, тээвэрлэх зэргээс тоос босч агаар бохирдох, машин механизмын хөдөлгүүрээс хорт хий ялгарах тул хяналт шинжилгээг тогтмол явуулах	Агаарын чанарт үзүүлэх нөлөөлөл, физик бохирдлыг тогтоох, бууруулахын тулд хяналт шинжилгээг тогтмол хэрэгжүүлнэ	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгав		-	-	Усны зардалд тусгав		Агаарын чанар Техникийн ерөнхий шаардлага, (MNS4585:2016)
Нийт төгрөг						1.5			

5.2. УСАН ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЖ БУЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Ахуйн бохир ус, шатах тослох материал асгарснаас хөрс бохирдон улмаар газрын доорх ус бохирдох тул асгарсан, нэвчсэн тохиолдолд бохирдлыг даруй арилгаж, саармагжилтыг цаг алдалгүй хийсний дараа төлөвлөгөөт хугацааг хамааралгүй дээж авч шинжлүүлнэ.
- Газрын доорх усны чанар нь MNS 0900:2005 стандартыг хангаж буйг хянах зорилгоор ундны ус, ундны усны савны усанд микробиологийн болон химийн ерөнхий шинжилгээг тогтмол хийлгэнэ.
- Усны нөөц, хомсдлыг бууруулах зорилгоор технологид ашигласан бохир усыг MNS 4943:2015 стандартад хүргэн цэвэрлэн, дахин ашиглах цэвэрлэсэн ус, технологийн ерөнхий шаардлага /MNS 6734:2018/-д нийцсэн усыг технологийн усны хэрэгцээнд болон зам усалгаанд ашиглах боломжийг мэргэжлийн компанитай хамтран авч хэрэгжүүлэх хэрэгтэй.

**ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН УЯНГА СУМЫН НУТАГТ БАЙРЛАХ ӨЛТИЙН ДЭЭД ХЭСГИЙН
АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

Хүснэгт 8. Усан орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, сая төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг					
										Ү/а-ны зардал				
1	Алттай элснээс алтыг салгахын тулд ихээхэн хэмжээний ус ашиглаж усны нөөц хомсдох, усны чанар муудаж булингартуулна.	Монгол ус” ТӨҮГ-аар ус ашиглуулах дүгнэлтээ гаргуулж, Онги голын сав газрын захиргаатай /ОГСЗ/ гэрээ байгуулан, ус ашиглах төлбөрөө төлнө. Технологийн нийт усны хэрэглээ м ³ , уурхайн ажилчдын унд ахуйн усны хэрэглээ 945 м ³ , гадаад болон дотоод нийт зам 8400.0м ² талбайн тоосжилтыг дарах ус 1728м ³ , 1га талбайд биологийн нөхөн сэргээлтэд ашиглах усны хэрэглээнд 945.0 ус ашиглаж нийт 85,425.0 м ³ .	Хаягдлын сан, тунгаах нуур болон голын ус				0.5	Төсөл хэрэгжих явцад	MNS 4943:2015 Усны чанар. Хаягдал ус					
2		Бохир усыг бохирдолтын зэрэг, төрөл, бохир усны зарцуулалтаас хамааруулан механик цэвэрлэгээ хийгдэнэ. Бохир усан дах том хэмжээтэй бохирдлыг төрөл бүрийн сараалж, тороор барьж, Умбуур байдалд орших маш жижиг ширхэгтэй бохирдлыг барабан тор болон ширхэглэгт шүүлтүүрээр цэвэрлэнэ..							Урхайн тосгон, гүний худаг, бохирын цоонг				0.5	МNS 4586:1998 Усны байгаль орчны чанар, Ерөнхий шаардлага Усны тухай хууль, ус бохирдуулсны тухай хууль,
3														
4	Унд, ахуйн хэрэгцээний бохир усыг хаях, агуулах савыг холбогдох журам, стандартын дагуу шийдэх	Ахуйн бохир усыг хөрсөнд нэвчихгүй байхад анхаарч тогтмол хугацаанд бохирыг соруулах, ариутгал, халдваргүйжүүлэлтийн арга хэмжээ авна	Карьерын ус, гал тогооны болон халуун усны газрын саарал ус				0	Төсөл хэрэгжих явцад	MNS 0900:2005 Байгаль орчин. Хүний эрүүл мэндийг хамгаалах, аюулгүй байдал, Ундны ус, эрүүл ахуйн шаардлага ба чанарын хяналт, MNS 6734:2018					
5	Ахуйн болон технологийн усыг цэвэршүүлэх арга хэмжээ авах нь усны нөөцийг хэмнэх, хомсдлоос багасгах арга хэмжээ болно	Хаягдал ус хаях зайлуулах зөвшөөрөл авч, мэдээллийн санд бүртгүүлнэ							Карьерын ус, гал тогооны болон халуун усны газрын саарал ус	Удирдлага зохион байгуулалтын зардалд тусгав	0			
6	Уурхайн ашиглалтын явцад ашигласан ус	Хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн дагуу шинжилгээ хийлгэх	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгав				1.0	Төсөл хэрэгжих явцад						
7	Уурхайн ашиглалтын явцад ашигласан ус	Хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн дагуу шинжилгээ хийлгэх							Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгав					
8	Нийт зардал						2,0							

5.3. ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ, ГАЗРЫН ХЭВЛИЙД ҮЗҮҮЛЭХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭ

1. Ашигт малтмалыг ил аргаар олборлох үйл ажиллагааны үед олборлолтын талбайн хөрсийг хуулах явцад байгалийн унаган төрх эвдрэх бөгөөд эвдрэлд ороогүй унаган төрхөөрөө байх үеийн хөрсний бүтэц, химийн найрлагыг ашиглалтаас чөлөөлсний дараа бий болсон хөрсний бүтэц, түүний агрохимийн найрлага, ус-физикийн шинж чанарыг тодорхойлон харьцуулж үзсэний үндсэн дээр нөхөн сэргээх ажлыг зохион байгуулна.
2. Уурхайн үйл ажиллагааны улмаас газрын гадаргуугийн төрх байдал өөрчлөгдөж ашиглагдсан хоосон орон зай үүсэж, хөрс чулуулгийн овоолго бий болох ба овоолгыг налуу газар байрлуулбал борооны усанд амархан элэгдэж угаагдан эвдэрч, салхиар хийсч зөөгдөх зэрэг сөрөг үр дагаврыг бий болохыг анхаарч овоолгыг зөв талбайд байгуулах, овоолгыг тойруулан үерээс хамгаалах суваг шуудуу татна.
3. Хөрс, ургамал, газрын хэвлийн элэгдэл, эвдрэлийг хамгийн бага байлгахын тулд зөвхөн нөөц тогтоогдсон хил хүрээнд олборлолтыг явуулж, жил бүр олборлолтонд өртсөн талбайг нөхөн сэргээж байна.

**ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН УЯНГА СУМЫН НУТАГТ БАЙРЛАХ ӨЛТИЙН ДЭЭД ХЭСГИЙН
АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

Хүснэгт 9.

Газар болон хөрсөнд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулахад хийгдэх ажлууд

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, сая төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг	
1	Газрын гэрээний нөхцлийн дагуу ашиглаагүйгээс Байгаль орчинд сөргөөр нөлөөлөх нөхцөл бүрдэнэ.	Газар ашиглах гэрээний нөхцлийн дагуу ашиглаж, газрын төлбөр төлөх 730.52 га	Тусгай зөвшөөрлийн талбай	га		730.52	-	Төсөл хөрөөгжих явцал	Газрын тухай хууль 7-р зүйл, Газрын төлбөрийн тухай хууль 7.4 заалт, мөн хуулийн 50-р зүйл.50.1.1	
2	Хөрс хуулах, олборлолтын явцад байгалийн унаган төрх эвдэрнэ.	Стандартын дагуу 40 га талбайд техникийн нөхөн сэргээлт хийнэ.	Техникийн нөхөн сэргээлтийн талбай	га		40	Ү/а-ны зардал		MNS 5914:2008. Байгаль орчин. Эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт. Нэр томьёо, тодорхойлолт	
3		Хуулж авсан шимт хөрсийг технологийн дагуу хадгална.							Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний зардалд тусгав	
4	Ахуйгаас гарсан шингэн хатуу хог хаягдал алдагдсанаас хөрс бохирдуулна.	Уурхайн тосгоны өнгө үзэмжийг сайжруулж мод тарих, цэцгийн мандал байгуулна.	Уурхайн тосгон				0.5			MNS 3298:1991 Хөрс. Хөрсний дээж авах ерөнхий шаардлага БОННУ-2020
5	Шатах тослох материалын алдагдсанаас хөрс бохирдоно	ШТМ-ын алдагдлыг хянах, асгарсан үед хэрэглэх материалыг шаардлагатай газруудад байршуулна.	/Шатахуун хадгалах сав, засварын газар, шатахуун түгээгүүрийн станц		0.25		0.5			MNS 5917:2008 Байгаль орчин. Уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдэгдсэн газрыг нөхөн сэргээх. Техникийн ерөнхий шаардлага,
6		Шатах тослох материал хадгалах сав, талбайн доор хамгаалалтын суурь хучилт хийнэ.			0.25					
7	Автомашин болон техникийн хөдөлгөөнөөр хөрс доройтож, орчны бохирдлыг нэмэгдүүлнэ	Уурхайн технологийн замыг засч сайжруулах, машин механизмын хөдөлгөөнийг заасан маршрутаар зорчуулах, хурдыг хязгаарлана.	Уурхайн технологийн гадаад дотоод зам				Ү/а-ны зардлаар			MNS 5918:2008 Мод тарих, суулгах ажлын норм норматив, стандартууд MNS 6458:2014, Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй. Химийн хорт болон аюултай бодис, бүтээгдэхүүний агуулах.
8	Ахуйн хатуу, шингэн хог хаягдлаар хөрс бохирдоно.	Ахуйн хатуу, шингэн хаягдал алдагдахаас урьдчилан сэргийлнэ.	Бохирын цооног, хог хаягдлын цэг, нүхэн жорлон						Хог хаягдлын менежментэд тусгав	MNS 6458:2014, Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй. Химийн хорт болон аюултай бодис, бүтээгдэхүүний агуулах.
9	Уурхайн ашиглалтын явцад хөрс эвдэрч бохирдоно	Хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн дагуу хөрсний шинжилгээг мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэнэ	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгав							Барилга, байгууламжийн зураг төсөл зохиох галын аюулгүйн норм. БНБД 21-02 -02 Агуулахын барилга. БНБД 31-19-10, 2010
Нийт зардал						1,0				

5.4 УРГАМЛАН НӨМРӨГ, АМЬТНЫ АЙМАГТ ҮЗҮҮЛЭХ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ, ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Уурхайн үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө төслийн үйл ажиллагааны нөлөөлөлд өртөж эвдрэх талбайн өнгөн хөрсийг 0.6 м зузаантайгаар хуулан стандартын дагуу хадгална.
- Нөхөн сэргээлтэнд тус бүс нутгийн унаган ургамал, бут сөөгийг ашиглах, ургах чадвар сайтай, нөхөн сэргээлтэнд ашиглахад тохиромжтой нутгийн ургамлуудыг сонгон шалгаруулах, үрийн нөөц бэлтгэнэ.
- Уурхайн тосгоны хашаанд мод тарина.
- Бидний олон жилийн ажиглалтаар хогийн цэгт үнэг, хярс, хүнд ойрсог шувууд ирж хооллодог болох нь ажиглагдсан тул хогийн цэгийг ариун цэврийн журмын дагуу байгуулж, амьтан муудсан хоол идэх, өвчлөхөөс сэргийлэн ажиллана.
- Биологийн төрөл зүйл, тоо толгойг хамгаалах үүднээс орон нутгийн захиргаа, байгаль орчны алба, сумын байгаль орчны мэргэжилтнүүдтэй хамтран ажиллах, санал солилцох, нэн шаардлагатай тохиолдолд тэдгээрт туслалцаа үзүүлнэ.
- Уурхайд ашиглаж байгаа машин механизмаас гарч буй дуу чимээнээс болж томоохон хөхтөн амьтад төслийн талбайгаас дайжих, жижиг мэрэгч амьтад тээврийн хэрэгсэлд дайруулах тохиолдол гарч болзошгүй тул дуу чимээ бага гаргадаг, техникийн үзүүлэлт сайтай тоног төхөөрөмжүүд ашиглана.
- Ажлын шаардлагаар ухсан нүх, цооногт хүн, мал, зэрлэг ан амьтан орохоос сэргийлсэн хамгаалалтын түр хашаатай байлгах, ашиглалтын дараа ухсан нүх цооногийг газрын байдалд тохируулан тэгшилнэ.
- Мэргэжлийн байгууллага болон амьтан судлаачтай хамтран амьтны мониторингийн бүрэн судалгаа хийж, уурхайн ажилчдад хууль бус ан хийх, амьтны үр зулзага, үүр өндгийг сүйтгэхгүй байхыг анхааруулж, байгаль хамгаалах талаар сургалт явуулна.
- Ус намгийн амьтдын амьдрах, буудаллаж амрах, үржих газрыг хөндөхгүй байх, усны ундаргыг нь дэмжих арга хэмжээ авна.
- Төслийн үйл ажиллагааны улмаас тухайн орчны агаар, ус, хөрс, бохирдохын хирээр ургамлан нөмрөгт тодорхой хэмжээгээр өөрчлөлт гарах бөгөөд үүнтэй уялдан амьтны аймгийн амьдрах орчин доройтож, идэш тэжээл нь хомсдож, тархац, газар нутгийн хэмжээ хумигдана.
- Хөрс ухах, элс олборлох үндсэн үйл ажиллагаа нь хөрс шүтэн амьдрагч мэрэгч амьтад, мөлхөгчид болон шавьжийн зүйлийн бүрдэл, хөрсний микроорганизмуудын тоо толгойг бууруулах, амьдрах орчинг алдагдуулах сөрөг нөлөө үзүүлнэ. Хөрсний эвдрэл, доройтол, орчны тоосжилтын улмаас ургамал идэшт амьтдын тоо толгой буурахад нөлөөлж болзошгүй тул анхаарч ажиллана.
- Хоол хүнс, ахуйн хаягдлыг ил байршуулсан тохиолдолд хэрээ, шаазгай, элээ зэрэг хаягдал шүтэн амьдардаг синантроф шувууд цуглаж болзошгүй. Төслийн үйл ажиллагаанаас ургамал амьтны аймагт нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээг доорх хүснэгтэнд харуулав.

**ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН УЯНГА СУМЫН НУТАГТ БАЙРЛАХ ӨЛТИЙН ДЭЭД ХЭСГИЙН
АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

Хүснэгт 10.

Ургамал болон амьтанд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, хамгаалах ажлууд

№	Гол болон болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж			Хэрэгжүүлэх хугацаа, давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг	
				Нэгжийн зардал, төг.	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, сая төг			
1	Хөрс хуулалт, олборлолтын явцад хөрсний элэгдэл, эвдрэл, үржил шимийн доройтолд орно.	Шимт хөрсийг ургамалжуулж түүн дотор ургалт эрхтний нөөцийг хамгаалах	Төсөл хэрэгжих болох нөлөөлөлд өртөх талбай	Үйл ажиллагааны зардал			Төсөл хэрэгжих хугцаанд	Монгол улсад мөрдөгдөж буй байгаль орчны хууль тогтоомж, бусад холбогдох хуулийн хүрээнд MNS 5914:2008. Байгаль орчин. эвдэрсэн газрын нөхөн сэргээлт. нэр томьёо, тодорхойлолт MNS 5918:2008 ХАА-н үрэлгээний норм, норматив, "эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах" MNS 5918:2008 мод тарих, суулгах ажлын норм норматив, стандартууд БОННУ-2020	
2		Биологийн аргаар нөхөн сэргээлтийн талбайд бэлчээрийн идэмжит ургамлыг тарина.		Нөхөн сэргээлтийн зардал					
3	Уулын ажлын техник ажиллагаа, хөрс хуулалтаар ургамал биет хэмжээгээр сүйтгэгдэнэ	Уулын ажлын газар ашиглалтыг ТЭЗҮ-д заасны дагуу хийж, илүү газар эвдэхээс зайлсхийж, олон салаа зам үүсгэхгүй байх		Үйл ажиллагааны зардал					
4	Уулны ажил, орчны газар ашиглалтын үед тээвэрлэлтээс тоосжилтоос үүсч, ургамлын ургам орчин доройтно	Тоосжилтыг бууруулах, шаардлагатай үед дотоод тээврийн замыг услах арга хэмжээ авна. Тоос бага гарах үүднээс 20км/ц хурдтай хөдөлгөөнд оролцох.		Усны зардал					
5	Уурхайн машин механизмын дуу чимээнээс хээрийн, мэрэгч, орон нутгийн идээшилтэй бэлчээрийн хөхтөн амьтдын нутагшилд сөргөөр нөлөөлнө	Орд орчмын амьтны зүйлийн бүрдэл, тархацыг тодорхойлох.				0,5			
		Хууль бус хулгайн анг таслан зогсооход анхаарч ажиллана.							
6		Орон нутгийн амьтан хамгаалах судалгааны ажилд дэмжлэг үзүүлнэ.			0,5				
		Холбогдох хууль тогтоомжийг сурталчлан таниулах сургалт явуулна.			0,5				
		Нийт зардал			1,5				

5.5. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Компанийн байгаль орчин нөхөн сэргээх бодлогын хүрээнд өнгөрсөн онуудад хийгдсэн нөхөн сэргээлтийн ажлыг үргэлжлүүлэн 60 га талбайд хийх бөгөөд биологийн нөхөн сэргээлтийг 20 га талбайд хийж гүйцэтгэхээр төлөвлөөд байна.

Байгаль орчин хамгаалах, хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг боловсруулж уурхайн дарга болон холбогдох төрийн захиргааны байгууллагаар баталгаажуулж түүний дагуу үйл ажиллагаагаа явуулна. Үүнд уулын ажилтай холбоотойгоор эвдрэлд орох хөрс, ургамлыг

**ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН УЯНГА СУМЫН НУТАГТ БАЙРЛАХ ӨЛТИЙН ДЭЭД ХЭСГИЙН
АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

хамгаалах түүнд мониторинг хийх, ус агаарт дээжлэлт, хяналтын ажлыг явуулж шаардлагатай урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

Хүснэгт 11.

Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө

№	Нөхөн сэргээлтийн зорилт	Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ	Хэмжих нэгж	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, сая. төг	Нийт зардал, сая.т өг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	2	3	4	5	6	7	8	
1.	Техникийн нөхөн сэргээлт	Уурхайн ухашийг дүүргэх	га	40		Ү/а-ны зардлаар	Төсөл хэрэгжих хугацаанд	MNS 5917:2008 Байгаль орчин. Уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдэгдсэн газрыг нөхөн сэргээх. Техникийн ерөнхий шаардлага, MNS 5918:2008 ХАА-н үрэлгээний норм, норматив, "Эвдэрсэн газрыг ургамалжуулах" MNS 5918:2008 Мод тарих, суулгах ажлын норм норматив, стандартууд БОАЖС, ЭБЭХС-ын ахмтарсан тушаал уул уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдрэлд орсон газруын нөхөн сэргээх ажлын үнэлгээ тооцох аргачлал 2010.5.10.
		Талбайг тэгшлэх, хэвгүйжүүлэх	га	40				
		Орчны тоосжилтыг багасгах, услах						
2.	Биологийн нөхөн сэргээлт	Биологийн нөхөн сэргээлт хийх	га					
			га	20		18,0		
Нийт						18,0		

5.6. БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

БОННУ-ний тайланд “Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээ гэж дүйцүүлэн хамгаалахаар тогтоогдсон газар нутагт сонгон авсан биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, сайжруулахад чиглэгдсэн хамгааллын менежментийн багц арга хэмжээ юм. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээг хэрэгжүүлсний үр дүнд тухайн газрын биологийн олон янз байдал хэвийн нөхцөлөөс илүүтэй сайжирсан байх нь дүйцүүлэн хамгааллын эцсийн зорилго болно. Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах гэдгийг "төслийн үйл ажиллагаанд өртөгдөн унаган төрх, хэв шинж, амьдрах орчноо алдсан биологийн олон янз байдлыг өөр газарт нөхөн хамгаалах арга хэмжээг хэлнэ”

Төсөл хэрэгжүүлэгчийн зүгээс 2023 оны дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээнд орон нутгийн Байгаль орчны аялал жуулчлалын газартай хамтран Хууль ёсны зөвшөөрөлгүй талбайд гар аргаар олборлолтод өртөж, орхигдсон талбайд техникийн нөхөн сэргээлт хийхээр төлөвлөөд байна. Нийт 16 га талбайд техникийн нөхөн сэргээлт хийнэ.

Хүснэгт 12.

Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Дүйцүүлэн хамгаалах зорилт	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, сая төг	Нийт зардал, сая. төг	Хэрэгүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	2	3	4	5	6	7	8	
1	Хууль бусаар гар аргаар олборлогчидоос болж эвдрэлд орж, орхигдсон талбайд техникийн нөхөн сэргээлт хийх	Тухайн орон нутгийн хэмжээнд хууль бус уул уурхайн улмаас эвдрэлд орж, орхигдсон талбайд техникийн нөхөн сэргээлт хийхээр төлөвлөөд байна.	Тухайн орон нутгийн хэмжээнд	20 га	Үйл ажиллагааны зардалаар		Төсөл хэрэгжих явцад	БОНХС-ын 2014. 4.10-ны А-117 тушаал.
2	“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөны хүрээнд	“Тэрбум мод” үндэсний хөдөлгөөны хүрээнд 2023 онд 500 ширхэг мод, суулгацыг тариалахаар төлөвлөв.	Тухайн орон нутгийн хэмжээнд	500ш	Үйл ажиллагааны зардалаар		Төсөл хэрэгжих явцад	

5.7. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Төслийн MV-00362 ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй талбайд зайлшгүй нүүлгэн шилжүүлэх шаардлагатай айл байхгүй байна.

5.8. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

“Аум Алт” ХХК-ийн “Өлтийн дээд хэсэг”-ийн алтны шороон ордын хайгуулын талбай түүний ойр орчимд археологийн хүрээлэн болон палентологийн хүрээлэнгээр авран хамгаалах хайгуулын судалгааг хийлгэсэн бөгөөд ашиглалтанд ямар нэгэн дурсгалт зүйл өртөхгүй. Шинээр түүх соёлын дурсгалт зүйл илэрвэл ажлаа зогсоож энэ тухай Уянга сумын ЗДТГ, цагдаагийн байгууллага болон уг асуудлыг эрхэлсэн эрдэм шинжилгээний байгууллагад нэн даруй мэдэгдэнэ.

**ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН УЯНГА СУМЫН НУТАГТ БАЙРЛАХ ӨЛТИЙН ДЭЭД ХЭСГИЙН
АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

5.9. ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Төслийн хүрээнд олборлосон элсийг уурхайн талбайд скрубберээр баяжуулна. Өөрөөр хэлбэл, ажилчид, инженер, техникийн ажилтнууд ажлын хариуцлага алдах, ялангуяа үйл ажиллагааны явцад технологийн горим зөрчсөнөөс элдэв осол гарч, үйлдвэрлэлийн хэвийн ажиллагаа саатах, ажиллагсадын эрүүл мэнд хохирох, хөдөлмөрийн чадвараа алдах, тахир дутуу болох, хүний амь нас эрсдэх зэрэг осол аваар гарч болзошгүй тул аюулгүй ажиллагааг анхаарч ажиллах шаардлагатай.

Хүснэгт 13.

Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө

№	Болзошгүй аюул, осол, сөрөг нөлөөлөл	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн зардал, сая.төг	Нийт зардал, сая. төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг
1	2	3	4	5	6	7	8	
1	Түлшний агуулах, автомашин, ажилчдын байр, цахилгаан үүсгүүр бүхий газруудад гал түймэр гарах магадлалтай. Мөн хаврын хуурайшилт ихтэй өдрүүдэд тамхины цог зэргээс хээрийн түймэр гарч болзошгүй	Бүх ажилчдад гал түймэр унтраах сургалт зохион байгуулна Галын дохиолол, гал унтраах багаж хэрэгслийг шаардлагатай газруудад байрлуулна Гал түймрээс сэргийлэх талаар анхааруулга, санамжийн хуудас хийж, шаардлагатай газруудад нүдэнд харагдахуйц газруудад байрлуулна	ШТЭС, гал тогоо, засварын газар, карьер ыолон технологийн гадаад догоод замууд, уурхайн нийт ажилчид, албан хаагчид хамрагдана	6	-	0 0.5 Ү/а-ны зардал	Төсөл хэрэгжих явцад	MNS 5002:2000 Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй: Дуу чимээ болон ерөнхий аюулгүй байдлын аардлагуудын стандарт, MNS 5010:2001 Хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуй: гадна хог хаягдалд анализ хийх ерөнхий шаардлага, MNS 4284:95 XXCC, Галын аюултай бодис, материал. Ангилал, MNS 4244:94 XXCC, Галын аюулгүй байдал. Техникийн шаардлага
2	Олборлолтын явцад тоос ихээр босч ажилчдын эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх,	Хүчтэй салхи шуурга, аянга цахилгаантай ширүүн бороотой үед уурхайн ажлыг түр зогсооно. Уурхайн ажилчдыг эрүүл мэндийн урьдчилсан үзлэгт оруулна.			-	ү/а-ны зардлаар		
3	Уурхайн ажилчид бэртэх, эрүүл мэнд хохирох, амь нас эрсдэх, уурхайн үйл ажиллагаа саатах, тоног төхөөрөмж эвдэрч гэмтэх	Уурхайн ажилчдад мэргэжлийн байгууллагатай хамтран хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны дүрэм журмын талаар сургалт зохион байгуулна. Болзошгүй аваарь ослын үед яаралтай хэргэлэх анхны тусламжийн багаж хэрэгсэл, эм тариагаар хангана.		1		ү/а-ны зардлаар		
4	Жолооч нарын санамсар болгоомжгүй үйлдлээс машин техникүүд мөргөлдөх, хүн амьтан дайрах, мөргөх зэргээр гэмтээж бэртээх гэх мэт осол аваарь гарах	Уурхайн ажилчдыг ажлын хувцас, хөдөлмөр хамгаалах хэрэгслэлээр хангана. Машины кабин бүрт эмийн сан, галын хор байрлуулна				2,0		
5		Нийт				1,0		

5.10. ХОГ, ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Хог хаягдлын менежментээр дараах ажлуудыг бид төлөвлөж байна.

- Уурхайн ажилчдад хог хаягдлыг бууруулах, ангилан ялгах, дахин ашиглах, байгаль орчноо хайрлах, хамгаалах талаар сургалт зохион байгуулна.
- Сум орон нутагтай хогны гэрээгээ шинэчлэн зөвшөөрөл авч, ахуйгаас гарч байгаа энгийн хатуу, шингэн хог хаягдлыг сум орон нутгаас хатуу болон шингэн хог хаягдлын түр цэгүүдийг тогтоолгож, хуримтлуулан, сумын нэгдсэн хогийн цэгт нийлүүлнэ.
- Ахуйн болон аюултай хог хаягдлын талаар тогтмол бүртгэл хөтлөн, нэгдсэн дүнг сум орон нутгийн байгаль орчны газарт хүргүүлнэ.
- ШТС-ын орчим болон аюултай хог хаягдал хадгалах цэгийн талбайг 5 см хүртэл зузаантай цементээр хучилт хийсэн бөгөөд ажлын явцад ШТМ болон тос масло асгарах, дусах зэргээр хөрс бохирдуулахаас урьдчилан сэргийлнэ.
- Засварын цех, хүнд машин механизм, техник хэрэгслээс гарсан хаягдал тосыг түр хугацаанд битүүмжлэл сайтай саванд хадгалж хаягдал тос боловсруулдаг компанитай гэрээ байгуулан нийлүүлнэ.
- Төмрийн хог хаягдал, ахуйн хог хаягдал, шингэн хог хаягдал зэргээр хогийн цэгийг ангилан ялгаж тохижуулах.
- Стандартын шаардлага хангасан эко жорлон нэвтрүүлэх, бохирын үнэрийг дарах, үнэргүйжүүлэх, задлагч бодис ашиглана.

Хүснэгт 14.

Уурхайгаас сард ялгарах ахуйн бохирын тооцоо

Өгөгдөл	Хэмжээ	Шалгуур
Хугацаа	30 хоног	Нэг сараар тооцсон
Хүний тоо	42	Уурхайн ажилчдын тоо
Хүний нэг өдөрт ялгаруулах өтгөний хэмжээ	200 гр	Дэлхийн эрүүл мэндийн газрын гаргасан тооцоо
Хүний нэг өдөрт гаргах шингэн хаягдлын хэмжээ	1.5 л	
Тооцоо: $30 \times 42 \times 0,2 = 252$ кг $30 \times 42 \times 1,5 \text{ л} = 1890$ л $252 + 1890 = 2,1 \text{ м}^3$		

Дээрхи тооцооноос харахад тус уурхай сард $2,1 \text{ м}^3$ ахуйн бохир гаргах бөгөөд сар тутамд “Ариусан” бэлдмэлийг сард 10 ш авч шингэрүүлэн цацаж ахуйн бохирыг задлах ажлыг биологийн аргаар хийхээр төлөвлөөд байна. Бэлдмэлийн зардал нь 200 000 төгрөг/жил болж байна.

Хүснэгт 15. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

**ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН УЯНГА СУМЫН НУТАГТ БАЙРЛАХ ӨЛТИЙН ДЭЭД ХЭСГИЙН
АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

№	Хог хаягдлын ангилал	Сөрөг нөлөөллийг арилгах, бууруулах арга хэмжээ	Сөрөг нөлөөллийн хамрах хүрээ	Хэмжих нэгж	Нэгжийн зардал, сая. төг	Тоо хэмжээ	Нийт зардал, сая төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа	Баримтлах эрх зүйн баримт бичиг				
1	2	3	4	5	6	7	8	9					
1.	Ахуйн	Сум орон нутагтаа хогны гэрээгээ шинэчлэн, хатуу шингэн хогийн цэгээ тогтоолгож, түр хадгалах зөвшөөрөл авна. Хогны төлбөрөө төлнө	Уурхайн тосгон, гал тогоо, оффис, халуун ус	жил	0	1	0.5	Төсөл хэрэгжих хугацаанд Төсөл хэрэгжих явцад	Ногоон хөгжлийн бодлого, 2014, Хог хаягдлын тухай хууль, 2017, Эрүүл тахуйн тухай хууль, 2017, химийн хорт болон аюултай бодисын тухай хууль 2006, “Нүхэн жорлон, бохир усны нүх MNS 5924:2008 стандартын шаардлага хангасан нүхэн жорлон байгуулах				
		0.5											
		0.2											
		0.3											
		-											
		Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгав					Удирдлага зохион байгуулалтын зардалд тусгав						
		Стандартын шаардлага хангасан эко жорлон суурилуулна											
2.	Үйлдвэрийн	Уурхайн үйлдвэрийн явцад гарсан хог хаягдлыг хуримтлуулан бүртгэл хөтөлнө. Үүнд: <ul style="list-style-type: none"> ➢ Ашигласан дугуйг орон нутгийн хэрэгцээнд өгөх, уурхайн тохижилт, замын тэмдэг тэмдэглэгээний суурь болгон ашиглах ➢ Ашиглалтын явцад хаягдсан машин механизмаас гарсан төмрийн хаягдлыг цуглуулан, хаягдал төмрийг боловсруулдаг компанид өгөх, эсвэл орон нутгаас хаях зөвшөөрөл авах ➢ Үйлдвэрийн явцад гарсан хаягдлаас үүдэн хөрс, ус бохирдохоос урьдчилан сэргийлж хяналт шинжилгээ хийх 	Засварын газар, агуулах, карьер				Дотоод зардлаар	Төсөл хэрэгжих хугацаанд Төсөл хэрэгжих явцад	Ногоон хөгжлийн бодлого, 2014, Хог хаягдлын тухай хууль, 2017, химийн хорт болон аюултай бодисын тухай хууль 2006, “Нүхэн жорлон, бохир усны нүх MNS 5924:2008 стандартын шаардлага хангасан нүхэн жорлон байгуулах				
		Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгав											
3.	Аюултай	Аюултай хог хаягдлыг тусад нь ялган, түр хадгална. Аюултай хог хаягдлыг дараах байдлаар ялгаж болно. Үүнд: <ul style="list-style-type: none"> ➢ Оффис: ашиглагдсан принтер, хор, баттерей, цахилгаан бараанууд ➢ Ахуйгаас: төрөл бүрийн будаг, лак ➢ Машин механизм: түлш, масло, тос, гидрийн шингэнүүд, масло, тосны шүүрнүүд, аккумуляторууд 	ШТС, оффис, сэлбэгийн агуулах, засварын газар				Дотоод зардлаар	Төсөл хэрэгжих хугацаанд Төсөл хэрэгжих явцад	Ногоон хөгжлийн бодлого, 2014, Хог хаягдлын тухай хууль, 2017, химийн хорт болон аюултай бодисын тухай хууль 2006, “Нүхэн жорлон, бохир усны нүх MNS 5924:2008 стандартын шаардлага хангасан нүхэн жорлон байгуулах				
		Аюултай хог хаягдлын талаар бүртгэл мэдээлэл хөтөлж, сум орон нутгийн холбогдох байгууллагад мэдэгдэх											
		Ашигласан хаягдал тос масло авдаг компанитай гэрээ байгуулан тогтоосон хугацаанд нь нийлүүлэх											
		Нийт зардал					0.5			2.0			

**ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН УЯНГА СУМЫН НУТАГТ БАЙРЛАХ ӨЛТИЙН ДЭЭД ХЭСГИЙН
АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

5.11. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР

Тухайн төслийг хэрэгжүүлснээс үүдэн байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг тухай бүр илрүүлэх, бууруулах, арилгах зорилгоор байгаль орчны төлөв байдал, шинээр үүсэн бий болсон нөхцөл байдалд ажиглалт, хяналт явуулах үйл ажиллагааны удирдамжийг “орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр” гэнэ. Тус компани нь Өвөрхангай аймгийн цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний газартай 2018 оноос эхлэн хамтран ажиллах гэрээ байгуулан ажиллаж байгаа бөгөөд 2023 онд агаар, ус хөрсний чанарын шинжилгээнүүдийг хийнэ.

Хүснэгт 16.

Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Давтамжийн тоо	Нэгжийн зардал, мян.төг	Нийт зардал, мян. төг	Баримтлах стандарт, арга, аргачлал
1	2	3	4	5	6	7	
Агаарын чанарын шинжилгээ							
1.	Агаарын чанарын хяналт, Нийт тоос-Р ₁₀ , РМ _{2.5} , NO ₂ . SO ₂ СО-ын агууламж, дуу чимээ	Карьерын орчим, гадаад зам, уурхайн тосгон	5,7,8, 10 сарууд	3 цэг	80,0	430,0	MNS 4585:2007 Агаарын чанар. Техникийн ерөнхий шаардлага, MNS 3383:1982 Агаар мандал. Бохирдлын эх үүсвэр, нөхцөл байдал ба тодорхойлолт MNS 4990:2000. Ажлын байрны эрүүл ахуй ба хөдөлмөр хамгаалал. Ажлын байрны орчин. Эрүүл ахуйн шаардлага MNS 5885:2008 Агаар бохирдуулагч бодисуудын хүлээн зөвшөөрөгдсөн концентрац. Техникийн ерөнхий шаардлага MNS (ISO) 4225:2001 Агаарын чанар. Ерөнхий танилцуулга, БОАЖС-ын 2011.10.10, А-342 хавсралт
Агаарын чанарын шинжилгээний нийт зардал						430.0	
Газрын гадарга							
1	Газрын гадаргын эвдрэл: Хяналтын цэг тогтоож, уурхайн	1.Төслийн талбай дахь газрын эвдрэл, овоолго бүр дээр хэмжилт, бичигдэл	Төсөл хэрэгжих явцад				Хээрийн хэмжилт, ажиглалт хийж, холбогдох геодезийн хэмжилтүүдийг хийж, газарзүйн мэдээллийн системд оруулан нэгтгэх

**ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН УЯНГА СУМЫН НУТАГТ БАЙРЛАХ ӨЛТИЙН ДЭЭД ХЭСГИЙН
АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

	талбайн талбай дахь байгууламжуудад хэмжилт хийж, эвдэрсэн газрын хэмжээг гаргах	хийх					
2	Газрын гадаргын хэлбэрийн тогтворжилтын үзүүлэлтүүд: Хажуугийн өнцгийн чийгшил, ширхэгийн бүрэлдэхүүн	Бүх төрлийн овоолгуудад	Жилд нэг удаа				Хээрийн хэмжилт, ажиглалт хийж, холбогдох геодезийн хэмжилтүүдийг хийж, газарзүйн мэдээллийн системд оруулан нэгтгэх
3	Техникийн нөхөн сэргээлтийн шалгуур үзүүлэлтүүдийг хангах байдлыг хянах, хэлбэршүүлэлтийн налуу, нөхөн дүүргэлт, гадаргуугийн тэгшилтгээнд хяналт тавих	Техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн газарт	Жилд нэг удаа				
Газрын доор ус, усны чанарын шинжилгээ							
1	Усны ерөнхий химийн шинжилгээ. (рН, ЕС, TDS, нийт шүлтлэг, хатуулгын хэмжээ, цахилгаан дамжуулах чанар, булингар, Cl, SO ₄ , NO ₂ , NO ₃ , CO ₃ , HCO ₃), Ca, Mg, Na+K, HCO ₃ , Эрдэсжилт,	Хаягдлын сангийн бохир ус, голын ус	5,6, 7, 8, 9,10 сарууд	2 цэг	70,0	160.0	Байгаль орчин. Хүний эрүүл мэндийг хамгаалах, аюулгүй байдал, Ундны ус, эрүүл ахуйн шаардлага ба чанарын хяналт MNS 4943:2015 Усны чанар. Хаягдал ус MNS 4586:1998 Усны байгаль орчны чанар, Ерөнхий шаардлага MNS 0899:1992 Ус хангамжийн эх үүсвэрийг сонгох дүрэм ба шаардлага болон эрүүл ахуйн шаардлага MNS 3936:1986 Ундны ус. Хээрийн нөхцөлд сорьц авах ба шинжлэх арга MNS 3342:1982 Хөрсний ус хамгаалах ерөнхий шаардлага MNS 0017-1-1-14:1980 Уст мандал. Усны ашиглалтын ангилал. Ерөнхий шаардлага MNS 4079:1988 Усны чанарын нэр томъёо ба тодорхойлолт, MNS 0900: 2005 "Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ"
		Ундны усны эх үүсвэр, ус хадгалах сав,		2 цэг	70.0	150.0	
	Хүнд металл тодорхойлох, Pb, As, CN, Hg	Хаягдлын нуурын бохир ус, голын ус	6,9 сарууд	2 цэг	32.0	100.0	
	Микробиологийн шинжилгээ /5 үзүүлэлт	Ундны ус, ахуйн бохир ус, хаягдлын сан, голын ус,	6,8,10	4цэг	25.0	150,0	
Усны чанарын шинжилгээний нийт зардал						560.0	
Амьтны аймаг							
1	Туруутан амьтдын тоо, толгой шилжилт хөдөлгөөнийг тогтоох, тандалт хийх		Жилд нэг удаа			Ү/-ны зардал	
Хөрсний чанарын шинжилгээ							
1	Агрохимийн үзүүлэлтүүд, хөрсний рН, чийг, ялзмаг, NH ₄ , NO ₃ , SO ₄ , P ₂ O ₅ , цацраг	Шимт хөрсний овоолго, карьер, уурхайн тосгон	5,7,9 Сарууд, бохирдол үүссэн	3 цэг	48,9	120.0	MNS 3342:1982 Хөрсний ус хамгаалах ерөнхий шаардлага MNS 5914:2008 Байгаль орчин. Газрын нөхөн сэргээлт. Нөхцөл болзол байдлын тодорхойлолт

**ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН УЯНГА СУМЫН НУТАГТ БАЙРЛАХ ӨЛТИЙН ДЭЭД ХЭСГИЙН
АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ**

Нефтийн бүтээгдэхүүн	Карьер, шатахуун хадгалах сав, засварын газар	бол тухай бүрд	3 цэг	50,0	150.0	MNS 5915:2008 Байгаль орчин. Уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдэгдсэн газрын ангилал MNS 5916:2008 Байгаль орчин. Үр шимтэй хөрсийг зайлуулахад тавигдах шаардлага ба хөрсийг ухах хугацаанд түр хадгалах MNS 5917:2008 Байгаль орчин. Уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдэгдсэн газрыг нөхөн сэргээх. Техникийн ерөнхий шаардлага MNS 4920:2000 Байгаль орчин. Элдэгдсэн газрын налуу. Техникийн шаардлага MNS 5918:2008 Байгаль орчин. Эвдэгдсэн газрын ургамалыг нөхөн сэргээх. Техникийн ерөнхий шаардлага MNS 3298:1991 Хөрс. Хөрсний дээж авах ерөнхий шаардлага
Хүнд металл, Pb, As, CN, Hg	Карьер, засвар, ШТС	7, 9 сарууд	3 цэг	24,0	100.0	
Хөрсний микробиологийн шинжилгээ	Карьер, ахуйн бохир ус, нүхэн жорлонгийн орчим	7, 9 сарууд	3 цэг	30,0	140.0	
Хөрсний чанарын шинжилгээний нийт зардал				510.0		
Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт				1,5		

Жич: Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2019 оны 05 сарын 06 –ны өдрийн А/164 дугаар тушаалын 1 дүгээр хавсралт

5.12. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Үйл ажиллагаандаа технологийн сахилга батыг чанд баримталж, аваар осолгүй ажиллах талаар байнга анхаарал тавихыг уурхайн дарга болон хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн мэргэжилтэнгүүд хариуцан ажиллана. Доорх ажлуудыг компанийн захирал тушаал гаргаж баталгаажуулна.

Хүснэгт 17.

Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Урьдчилан тооцсон төсөв, сая.төг	Хэрэгжүүлэх хуваарь		Хариуцсан албан тушаалтан
			2023 он		
			Сар 6	Сар 7-8	
	1	2	3	4	58
1	Байгаль орчны талаар баримтлах бодлого, Байгаль орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр компанийн дотоод бодлогын баримт бичиг боловсруулах	ү/а-ны зардал	+		Компанийн захирал, уурхайн дарга, байгаль орчны мэргэжилтэн
2	Төслийн талбай түүний орчим байрлах айл өрхүүдээс уурхайн үйл ажиллагааны талаар санал асуулга авах	ү/а-ны зардал		+	Уурхайн дарга
3	Байгаль орчинд нөлөөлөх нөлөөллийг судлах, хамгаалах	1.5		+	Уурхайн дарга байгаль орчны мэргэжилтэн
	Нийт зардал	1.5			

ӨВӨРХАНГАЙ АЙМГИЙН УЯНГА СУМЫН НУТАГТ БАЙРЛАХ ӨЛТИЙН ДЭЭД ХЭСГИЙН
АЛТНЫ ШОРООН ОРДЫН 2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

5.13. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫГ ХАМГААЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙГ НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Төсөл хэрэгжүүлэгч нь уурхайн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг хамгийн бага түвшинд байлгах, байгаль орчны бохирдлоос сэргийлэх, орон нутгийн иргэд болон бусад сонирхогч талуудад төслийн байгаль орчны бодлого үйл ажиллагааг нээлттэй болгох, ажил хэрэгч харилцааг дэмжих үүднээс төслийн БОМТ, түүний хэрэгжилтийг оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнан, хэлэлцүүлнэ.

Хүснэгт 18.

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг тайлагнах хуваарь /2023 он/

№	БОХТ-ний биелэлтийг тайлагнахад оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Зохион байгуулах хугацааны тов	Тайлагнах зардал, төг	Хариуцан зохион байгуулах албан тушаалтан/ажилтан	Зохион байгуулах газар
1	2	3	4	5	6	7	
1	Төрийн захиргааны төв байгууллагад /БОАЖЯ/	БОМТ тайланг төлөвлөгөөнд тусгасан арга хэмжээний дагуу гаргаж, дараа оны БОМТ-ний төсөлтэй хамтатган ерөнхий үнэлгээ хийсэн байгууллагад хүргүүлнэ.	БОМТ-ний биелэлтийн тухай	2023 оны 11 дугаар сарын 20-ны дотор	БОМТ-ний хэрэгжилтийн тайланг хэлэлцүүлэх, батлуулах	Төсөл хэрэгжүүлэгч	Тайланг бичгээр хүргүүлнэ
2	Төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн сум, багийн ИТХ-д	БОМТ тайланг төлөвлөгөөнд тусгасан арга хэмжээний дагуу гаргаж, иргэдийн төлөөлөлгчдийн хурлаар оруулаж танилцуулах		2023 оны 11 дүгээр сарын 10-ны дотор	БОМТ-ийн хэрэгжилтийг тайлагнаж олон нийтэд таниулж, санал авах	Төсөл хэрэгжүүлэгч	Сум, багийн төв
3	Төсөл хэрэгжих нутаг дэвсгэрийн бүх шатны Засаг дарга	БОМТ тайланг төлөвлөгөөнд тусгасан арга хэмжээний дагуу гаргаж тайланг хүргүүлэх		2023 оны 11 дүгээр сарын 10-ны дотор	БОМТ-ний хэрэгжилтийг тайлагнаж олон нийтэд таниулж, санал авах	Төсөл хэрэгжүүлэгч	Сумын төв
Нийт							

5.14. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ НЭГДСЭН ТӨСӨВ

Хүснэгт 19.

2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нэгдсэн төсөв

Д.д	Зардлын утга	Нийт зардал, сая.төг
1	Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний ажлын зардал	1.5
2	Усан орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах ажлын зардал	2.0
3	Газар болон хөрсөнд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний ажлын зардал	1.0
4	Ургамал болон амьтанд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах ажлын зардал	1.5
5	Нөхөн сэргээлтийн зардалд	18.0
6	Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах зардал	10.0
7	Осол, эрсдлийн менежментийн зардал	1.0
8	Хог хаягдлын менежментээр хийгдэх ажлын зардал	2.0
9	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн зардал	1.5
10	Удирдлага зохион байгуулалтын ажлын зардал	1.5
	Нийт зардлын дүн	40,0

2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд нийт **40 сая.төгрөг** зарцуулахаар төлөвлөлөө.

ӨВӨРХАНГАЙ АЙМАГ
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, АЯЛАЛ
ЖУУЛЧЛАЛЫН ГАЗАР

Нутгийн удирдлагын ордон, П.Гэндэнгийн гудамж,
5 дугаар баг, Арвайхээр сум, Өвөрхангай аймаг, 62173,
Утас: (976) 7032 3260,

Цахим шуудан: Uvurkhangaigainature@gmail.com
Цахим хуудас: www.Uvurkhangaigai-baigal_orchin.com

2023. 01.25 № 15
танай _____-ны № _____-Т

БАЙГАЛЬ ОРЧИН, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛЫН
ЯАМНЫ ХҮРЭЭЛЭН БУЙ ОРЧИН, БАЙГАЛИЙН
НӨӨЦИЙН УДИРДЛАГЫН ГАЗАРТ

Өвөрхангай аймгийн Засаг даргын 2020 оны 05 дугаар сарын 28-ны өдрийн А/245 дугаар захирамжаар байгуулагдсан байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг хүлээн авах аймаг, сумын ажлын хэсэг ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгжүүдийн 2022 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийг 2022 оны 10 дугаар сард газар газар дээр нь шалгаж, дүгнэлт гаргасан.

Тус аж ахуйн нэгжүүдийн хийсэн нөхөн сэргээлтийн судалгаа, ажлын хэсгээс гаргасан дүгнэлтийн оноо, 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд нөхөн сэргээлтийн чиглэлээр тусгах саналыг хавсралтаар хүргүүлэв.

Хавсралт *д.* хуудастай.

ДАРГА

Г.БАЯСГАЛАН

D:/2022 onii Alban toot/A5.toot.doc

622305024

Өвөрхангай аймгийн нутаг дэвсгэрт 2022 онд нөхөн сэргээлт хийж гүйцэтгэсэн судалгаа

2022.12.26

Өвөрхангай аймаг

Д/д	Ашигт малтмалын ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл бүхий аж ахуйн нэгжүүдийн тусгай зөвшөөрлийн талбайд хийсэн нөхөн сэргээлтийн мэдээ										2022 оны БОМТ хэрэгжилтийн дүгнэлт	
	1										2	
	Төлөвлөсөн					Гүйцэтгэл					онгоо, дугаар	хувь
	ААН-ийн нэр, тусгай зөвшөөрлийн дугаар	Техникийн нөхөн сэргээлт (га)	Биологийн нөхөн сэргээлт (га)	Дүйцүүлэн хамгаалах хүрээнд		Техникийн нөхөн сэргээлт хийсэн талбайн хэмжээ	Биологийн нөхөн сэргээлт хийсэн талбайн хэмжээ (га)	Дүйцүүлэн хамгаалах хүрээнд		Зарцуулсан зардлын мэдээлэл (төг)		
								Техникийн нөхөн сэргээлт (га)	Биологийн нөхөн сэргээлт (га)			
1	Өгөөмөр-өргөө ХХК, MV-007104	4.9	3	4	0	4.5	3	2023 онд нэгдсэн байдлаар хийхээр төлөвлөсөн	0	48,500,000	2022.10.26/02	91.2
2	АУМ-Алт ХХК, MV-000362	40	4	4	0	37	4		0	120,600,000	2022.10.26/01	91
3	АУМ-Алт ХХК, MV-016700	4	2	4	0	4	0		0	15,000,000	2022.10.26/03	80.4
4	Баярсгоулд ХХК, MV-018764	12	3.5	4	0	10	3.5		0	90,000,000		
Нийт		60.9	12.5	16	0	55.5	10.5		0	274,100,000		

Ашигт малтмалын ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл бүхий аж ахуйн нэгжүүдийн 2023 оны
байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд нөхөн сэргээлт, дүйцүүлэн хамгааллын
чиглэлээр тусгах санал

2023.01.06

Өвөрхангай аймаг

Д/д	Ашигт малтмалын ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл бүхий аж ахуйн нэгжүүдийн 2023 онд хийх нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө					Нийт нөхөн сэргээлт	Тайлбар
	ААН-ийн нэр, тусгай зөвшөөрлийн дугаар	Техникийн нөхөн сэргээлт (га)	Биологийн нөхөн сэргээлт (га)	Дүйцүүлэн хамгаалах хүрээнд			
				Техникийн нөхөн сэргээлт (га)	Биологийн нөхөн сэргээлт (га)		
1	Өгөөмөр-өргөө ХХК, MV-007104	5	5	20	0	30	Дүйцүүлэн хамгаалах ажлын хүрээнд гар аргаар ашигт малтмал олборлогч иргэдийн үйл ажиллагааны улмаас эвдрэлд орж нөхөн сэргээгдээгүй орхигдсон газарт нөхөн сэргээлт хийлгэх
2	АУМ-Алт ХХК, MV-000362	60	10	20	0	90	
3	АУМ-Алт ХХК, MV-016700	8	4	0	0	12	
4	Баярсгоулд ХХК, MV-018764	13	10	20	0	43	
Нийт		86	29	60	0	175	

Өвөрхангай аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газар

-оОо-